

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти бухгалтерського обліку кредитних операцій у комерційних банках України. Розкрито основні елементи кредитної політики щодо організації та регулювання кредитного процесу. Запропоновано рекомендації щодо оптимізації облікових процедур, що відображають кредитні операції.

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты бухгалтерского учета кредитных операций в коммерческих банках Украины. Раскрыты основные элементы кредитной политики по организации и регулированию кредитного процесса. Предложены рекомендации по оптимизации учетных процедур, отражающих кредитные операции.

Annotation. The article deals with theoretical aspects of accounting credit operations in commercial banks of Ukraine. The basic elements of the monetary policy for the organization and regulation of the credit process are revealed. On this basis recommendations on optimizing accounting procedures that reflect the credit operations are given.

Ключові слова: облік, комерційні банки, кредитні операції, кредитна політика, кредитний процес, фінансова звітність, кредитний портфель банку.

Актуальність теми зумовлена тим, що банки є однією із найважливіших структур ринкової економіки. Сучасний стан розвитку економіки України потребує постійної уваги до банківської системи, проведення політики, що здатна створити сприятливі умови для її стабільного та ефективного функціонування. Кредитування є найважливішим напрямом здійснюваних банком активних операцій. Кредитний портфель становить здебільшого від третини до половини всіх активів банку.

Вивченням цього питання займалися такі вчені: Кіндрацька Л. М., Герасимович А. М., Арістова А. М., Шульга Н. П., Кириченко О. А., Мороз А. М., Савлук С. І., Жуков Е. Ф. Але питання щодо систематизації методик обліку кредитних операцій потребує подальшого розгляду.

Мета дослідження – розглянути методологію обліку кредитних операцій банку, запропонувати шляхи її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети в даній роботі необхідно вирішити такі завдання:

визначити сутність кредитних операцій;

визначити загальні принципи бухгалтерського обліку кредитних операцій;

розглянути існуючу класифікацію кредитних операцій;

проаналізувати методику відображення кредитних операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

Об'єкт дослідження – кредитні операції комерційних банків України.

Предмет дослідження – особливості обліку кредитних операцій банку.

Економічний зміст кредитування досліджується як складний і багатограний процес із його принципами, умовами та методами. Кредитні відносини між банком і позичальником будуються на засадах партнерства. Це означає, що всі питання, пов'язані з процесом кредитування, сторони вирішують на договірній основі, укладаючи кредитний договір. Комерційні банки, проводячи кредитну політику, керуються інтересами банку, своїх акціонерів, вкладників, клієнтів, а також ураховують загальнодержавні інтереси банку [1].

Кредитна операція – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу) [2].

Іншими словами, як зазначено у Законі України "Про банки і банківську діяльність" [3], кредитні операції полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян.

Бухгалтерський облік кредитних операцій ґрунтується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, зокрема: безперервності діяльності установи банку, стабільності правил бухгалтерського обліку, обережності, поділу звітних періодів, дати операції, переваги змісту над формою, оцінки активів та пасивів, окремого відображення активів та пасивів.

Аналітичний облік банківських кредитів ведеться за видами кредитів банками, що надали їх, та строками погашення. Окремо ведеться облік пролонгованих і прострочених кредитів.

За строками користування з визначення ризиків при формуванні резервів кредит поділяється на строковий

тимчасових фінансових ускладнень, що виникають у зв'язку з витратами виробництва (обігу), не забезпеченими надходженням коштів у відповідному періоді. Довгострокові кредити – більше одного року. Надаються під забезпечення заставою (майном, майновими правами, цінними паперами), гарантією. Можуть надаватись для формування основних засобів, на капітальні витрати з реконструкції, модернізації, розширення вже діючих основних засобів, на нове будівництво, на приватизацію тощо.

Кредит, за яким закінчився строк повернення, встановлений у кредитному договорі між банком та позичальником, а позичені кошти при ньому не повернені останньому, називається простроченим.

Відстрочений (продлонгований) – це кредит чи його частина, строк повернення за яким перенесено на прохання позичальника на пізнішу дату. Відстрочка погашення кредиту оформлюється додатковою угодою до основного кредитного договору та супроводжується, як правило, встановленням більш високої процентної ставки. До відстрочених кредитів відносяться продлонговані кредити.

На сьогодні продлонговані кредити банки враховують при класифікації кредитів у групи ризику з метою розрахунку резерву під кредитні ризику як якість обслуговування боргу. За результатами класифікації кредитного портфеля визначається категорія кожної кредитної операції: "стандартна", "під контролем", "субстандартна", "сумнівна" чи "безнадійна" [4].

Бухгалтерські проведення за кредитною операцією стосуються:

- 1) обліку номіналу кредиту та зміни основної суми боргу;
- 2) обліку процентних та комісійних доходів.

Облік номіналу кредиту залежить від методу виплати процентів: за період; на період.

У разі застосування методу "за період", проценти можуть виплачуватися періодично або в кінці терміну, визначеного кредитною угодою, а номінальна сума кредиту і сума, що перераховується на поточний рахунок клієнта (або кореспондентський рахунок банку), збігаються.

При застосуванні методу "на період" проценти можуть сплачуватись повністю або частково в момент видачі кредиту, тобто авансом. Оскільки сума, що перераховується на поточний рахунок позичальника, буде зменшена на суму процентів, сплачених на період, у фінансовому обліку окремо обліковується сума номіналу кредиту та сума процентів, що сплачена авансом. Протягом дії кредитної угоди сума авансових процентів має бути амортизована [5].

Кредитний портфель комерційного банку слід розглядати у двох значеннях – широкому та вузькому. У широкому – як комплексний інструмент управління (активами і пасивами) банку; у вузькому – як набір кредитних інструментів для досягнення основних цілей. Так, основними цілями формування кредитного портфеля є: високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі; мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту податкових пільг. Ефективне управління активами власного кредитного портфеля за допомогою використання теорій комерційного кредиту, перетворення (переміщення) активів, очікуваного доходу дозволяє комерційним банкам отримати ліквідний кредитний портфель. Ліквідний кредитний портфель для вітчизняних банків в умовах сьогодення при значному його зростанні є життєво необхідним [6].

Управління кредитним портфелем необхідно розглядати як процес, що складається із п'яти послідовних етапів: першого – вибору кредитної політики; другого – аналізу ринку кредитів; третього – формування кредитного портфеля; четвертого – перегляду кредитного портфеля; п'ятого – оцінки ефективності кредитного портфеля. Лише послідовне і ретельне дотримання вимог кожного з наведених етапів дозволить банкам поліпшити управління кредитним портфелем та уникнути непередбачуваних збитків.

Для раціонального процесу кредитування необхідні чітка державна економічна політика, перелік пріоритетних напрямів інвестування, посилення захисту прав кредиторів та підвищення довіри до банків з боку суспільства. Якщо банки будуть більш ретельно контролювати кредитний процес, підвищать прозорість банківських процедур та технологій, то це забезпечить якість кредитного портфеля, а отже, ефективність діяльності банківської установи в цілому.

Таким чином, для оптимізації облікових процедур, що відображають кредитні операції, доцільно запропонувати такі кроки: запровадити методику обліку відстроченої (продлонгової) заборгованості, передбачивши в Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України рахунки для обліку цієї заборгованості залежно від терміну її виникнення (наприклад, від 1 до 3 місяців, від 3 до 6 місяців та від 6 місяців до 1 року). Так банкам буде зручніше контролювати обіг кредитних операцій за класифікацією – "стандартна", "під контролем", "субстандартна", "сумнівна", "безнадійна", що дасть змогу врегулювати з позичальником всі моменти щодо наявних проблем та перспектив з погашення кредиту. Також необхідно розширити облік кредитних операцій за термінами надання чи отримання, шляхом передбачення в Плані рахунків банків України рахунків для обліку короткотермінової (до 1 року), середньотермінової (від 1 до 3 років) та довготермінової (більше 3 років) заборгованостей.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Глебова Н. В. Облік у банках : навч. посібн. / Н. В. Глебова, Л. М. Стиренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 306 с. 2. Господарський кодекс України станом на 11 травня 2010 року. – Х. : Одиссей, 2010. – 191 с. 3. Про банки і банківську діяльність Закон України № 2121-III від 7 грудня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. 4. Крупка М. І. Тенденції та проблеми формування ринку кредитних послуг в Україні / М. І. Крупка, О. І. Скаско // Вісник національного банку України. – 2007. – № 11. – С. 31–32. 5. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. докт. екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с. 6. Горська О. В. Роль банківської системи у структурному регулюванні економіки / О. В. Горська, О. М. Фащевська // Фінанси України. – 2003. – № 12. – С. 107–113.

